



TOMAS AKVINIETIS

APIE ATSKIRTAŠIAS SUBSTANCIJAS

On Separate Substances

ĮVADAS Į TOMO AKVINIEČIO ANGELOLOGIJĄ.
PENKTOJI DALIS

Klastotė. Kas tikrasis autorius?

Traktato *Apie atskirtąsias substancijas* aštuoniolikto skyriaus pradžioje Tomas Akvinielis mums pristato Dionisiją kaip patį didžiausią krikščionių angelologijos autoritetą. Šis Dionisijas viduramžiais buvo tapatinamas su *Apaštalių darbuose* minimu Dionisiju, Areopago¹ nariu, kuris, išklauses Pauliaus kalbą apie „Nežinomą Dievą“ ir prisikėlimą iš numirusiųjų „*stoją į jo pusę ir priėmė tikėjimą*“ (Apd 17, 32–34). Pasakojama, kad tasai Dionizas, arba Dionisijas, vėliau tapo pirmuoju Atėnų vyskupu. Būtent jam viduramžių tradicija priskiria keturis traktatus – *Apie Dievo vardus*, *Apie mistinę teologiją*, *Apie dangiškąją hierarchiją*, *Apie bažnytinę hierarchiją* – ir dešimtį laiškų. Visi jie vadinami bendru vardu – *areopagitikai*.

Areopagitikai žinomi nuo tada, kai 532 m. regioniniame Bažnyčios susirinkime Konstantinopolyje sakingieji monofizitai² juos pateikė kaip savo tikėjimo teisingumo įrodymą. Susirinkimui pirmininkavęs Efezo vyskupas Hipatijus iš karto suabejojo jų tikrumu. Jis turėjo svarių priežasčių: 1) nėra jokių liudijimų, jog kada nors anksčiau šie veikalai būtų buvę žinomi; 2) autorius cituoja veiklus, kurie buvo parašyti jau po Dionisijo Areopagito mirties; 3) rašo apie krikščionių šventyklas, apeigas, dvasininkus ir net vienuolius; 4) raštų stilius ir teologiniai terminai būdingi ne pirmiesiems krikščionybės amžiams, o trečiajam ir ketvirtajam amžiui; 5) kai kurios Dionisijo raštų vietos – akivaizdus Plotino ir Proklo veikalų plagiatas. Atrodo, kad monofizitai, norėdami tiems raštams suteikti daugiau svorio, autorystę melagingai priskyre Areopagitui. Klastotė Bažnyčia priėmė kaip naudingą teologijai, o Hipatijaus abejones „pamiršo“, tačiau monofizitų tikėjimą pasmerkė Chalkedono (451) ir Konstantinopolio (553) Susirinkimuose. „Dionisijo Areopagito“ raštai buvo parašyti graikų kalba. VI a. jie buvo išversti į sirų kalbą; VIII a. – į arabų ir armėnų

| Dail. Beato Angelico

RAKTAŽODŽIAI: angelologija, Angeliškasis Daktaras, scholastika, Platonas, Aristotelis, angelas sargas.

KEY WORDS: angelology, Angelic Doctor, scholastics, Plato, Aristotle, custodian angel.

kalbas; IX a. – į koptų ir lotynų kalbas; XI a. – į gruzinų; XIV a., XVII a. ir XIX a. – į slavų kalbas. Į lotynų kalbą IX a. pabaigoje juos išvertė Jonas Scotas Eriugena.

Apie klastotę pirmasis viešai prabilo italų humanistas Lorenzo Valla *Komentare Naujajam Testamentui*. Tikrasis areopagitikų autorius iki šios nenustatytas. Manoma, kad jis buvo sirų kilmės Proklo mokinys, rašęs V a. pabaigoje arba VI a. pradžioje. Įdomi gruzinų akademiko Šalvos Nutsuidzės hipotezė, kad jis buvo Petras Iberietietis, gruzinų ortodoksų Bažnyčios šventasis. Tačiau, kol areopagitikų autorystė galutinai nenustatyta, jų autorius vadinamas Pseudodionisiju arba Dionisiju Pseudoareopagitu.

Tad vos tik įžengę į katalikiškąją Akviniečio angelologiją, susiduriame su klastote. Vis dėlto tai neretų mūsų labai jaudinti: juk ne tiek svarbu, kas Akviniečio akyse buvo didžiausias krikščionių angelologijos autoritetas, kiek ką jis teigė. Nors, kita vertus, šioje situacijoje negalime atmesti nerimą keliančios prielaidos, kad tos autoritetingos angelologijos autoriumi galėjo būti pats venias: juk *Evangelijos* skelbia jį esant melo kunigaikščiu.

Trys klausimai

Kad ir kaip ten būtų, aštuonioliktame traktato *Apie atskirtąsias substancijas* skyriuje Akvinietis, remdamasis Pseudodionisiju, gvildena klausimus: 1) *kas padarė angelus?* 2) *kada padarė?* ir 3) *kur padarė?* Pirmąjį klausimą nagrinėti būtina, nes egzistuoja teorija, kad Dievas padarė tik pirmąjį angelą arba tik pačius aukščiausius, bet ne visus angelus; kad savo tobulumus angelai gauna ne iš vieno vienintelio prado, bet iš įvairių pradų. Antrąjį klausimą būtina „nušviesti“, norint paneigti platonikų ir peripatetikų teoriją, kad angelai yra Dievo bendraamžiai bei patvirtinti, kad jie negalėjo būti daromi vėliau už kūniškus objektus, kad buvo padaryti arba tuo pačiu metu, arba anksčiau. Trečiąjį klausimą Tomas kelia todėl, kad kai kurie Bažnyčios mokytojai rašo apie Empirėjų, arba ugninį dangų, kaip apie angelų sukūrimo, nes atrodo, kad pats laikosi požiūrio, jog dvasinių substancijų padarymui jokios fizinės vietos nereikia. Tačiau angelo ir fizinės vietos santykio problemą Tomas gvildena kitame skyriuje.

Nagrinėdamas pirmąjį klausimą Tomas neigia platonikams priskiriamą Gėrio ir Esaties (Būties) perskyrą: Gėris yra aukščiausiasis Dievas, Esatis yra už jį žemesnis Dievas. Iš tokios perskyros išplaukia išvada, kad angelas gerumą gauna iš pirmojo prado, o buvimą – iš antrojo. Tomas tokios perskyros nepripažįsta ir Gėrį tapatina su Esatimi. Dievas yra Esatis ir Gėris, Gėris ir Esatis. Šiai idėjai pagrįsti jis pasitelkia Šventojo Rašto ir Pseudodionisijo autoritetą. Su didesniais keblumais jis čia nesusiduria.

Tokie keblumai jį ištinka sprendžiant antrąjį klausimą. Mat, kaip jis pats pripažįsta, Biblija apie angelų sukūrimą nieko aiškaus nesako, o Bažnyčios mokytojai šešias kūrimo dienas, apie kurias pasakoja *Pradžios knyga*, vieni laiko faktu, kiti – tik metafora, nors visi sutaria, kad angelai nėra tokie seni kaip jų kūrėjas. Akviniečiui tinka tiek šešių dienų metafora, tiek faktas.³ Todėl jis daro išvadą: „jeigu kūriniai nebuvo sukurti visi vienu metu, tai labai tikėtina, kad dvasiniai kūriniai buvo sukurti anksčiau negu visi kiti.“

Iš ko angelas padarytas?

Tomas Akvinietis nurodo, kad požiūrį, jog angelas yra iš materijos ir formos sudaryta kūniška esybė, skatina noras pabrėžti Dievo išskirtinumą⁴ ir Šventasis Raštas, angelams priskiriantis kūniškus pavidalus ir įvairias buvimo vietas. Todėl paneigti angelų materialumą nėra lengva. Norint tai atlikti, reikia būti tikru teologijos virtuozu. Toks buvo Pseudodionisijas Pseudoareopagitas. Kadangi jis angelus dažnai vadina intelektais ir protais, o Aristotelis įrodinėja, kad protas yra nematerialus, tai Tomas daro išvadą, kad angelai yra nematerialios, nekūniškos esybės. Kitaip tariant, angelo prigimtinėje sandaroje jokios materijos nėra.

Priėmus šią išvadą, gali pasirodyti, kad sandaros paprastumu angelas prilygsta Dievui. Todėl derėtų tokią regimybę paneigti. Tačiau nagrinėjamame tekste Tomas to nedaro. Šią užduotį jis jau atliko savo akademinės karjeros pradžioje, traktatėlyje *Apie esinį ir esmę*, kuriame aiškina, kad iš tiesų jų sandaroje absoliutaus paprastumo nėra, nes jie sudaryti iš dviejų sandų – formos ir esaties. Tačiau jie vadinami paprastosiomis substancijomis siekiant pabrėžti, kad jų sandaroje nėra materijos. Taigi angelų paprastumas reiškia ne tai, kad savo sandaros paprastumu jie prilygsta Dievui, kuriam jokių atžvilgiu niekas negali prilygti, o tai, kad jie paprastesni už visas kūniškas esybes.⁵ Šitaip Akvinietis vienu šūviu nušovė du zuikius: apgynė ir angelų nematerialumą, ir Dievo pranašumą paprastumo tobulybėje. Tačiau, kaip minėjau, dabar mūsų nagrinėjamame tekste prie šios užduoties nuodugnaus sprendimo jis negrįžta, bet dėmesį sutelkia į klausimą, kaip nematerialiosios substancijos esti materialiose vietose, nes tikroji jų buvimo vieta yra dvasinė. Materialiose vietose angelai esti ne kaip kūnai, o kaip veikiančiosios galios, todėl sakoma, kad angelai ten yra ne savo buvimu, bet veikimu.

Literatūra ir nuorodos

- ¹ Areopagas (gr. *Areios pagos* – Arėjo kalva) ant šios kalvos posėdžiaudavo Atėnų teismas, aukščiausias Atėnų teisminės ir politinės valdžios organas.
- ² Monofizitai (gr. *monos* – vienas ir *physis* – prigimtis), krikščionys, tikintys, kad Kristus buvo tik Dievas, o ne Dievas ir žmogus viename asmenyje. Šį tikėjimą pasmerkė.
- ³ Norint tuo įsitikinti, pakanka pavartyti jo *Teologijos sumos* pirmąją dalį, kurioje pirmiausia pa-

aiškinama, kad visa kūrinija buvo sukurta akimirksniu, o toliau pasakojama kaip Dievas šešias dienas kūrė pasaulį. Plg.: Thomas Aquinas. *Summa theologiae*, I, q. 45 ir 67–73.

- ⁴ Tik Dievas yra nematerialus, visos kitos esybės yra materialios. Taip manė tokie teologijos autoritetai kaip Origenas ir Jonas Damaskietis.

- ⁵ Žr.: Tomas Akvinietis. *Apie esinį ir esmę. Apie tiesą. Apie intelekto vienovę prieš averoistus*. – Vilnius: Logos, 2000, p. 35.

Doc. dr. Gintautas VYŠNIAUSKAS
Klaipėdos universitetas

XVIII SKYRIUS

APIE DVASINIŲ SUBSTANCIJŲ KILMĘ PAGAL KATALIKŲ TIKĖJIMĄ

- [161] Kadangi jau parodyta, ką apie dvasines substancijas – jų kilmę, prigimtine sandarą, įvairovę ir valdymo tvarką – manė žymiausieji filosofai, Platonas ir Aristotelis, ir dėl ko su jų nuomone nesutiko tie, kurie klydo, tai dabar reikia išdėstyti, ką kiekvienu iš šių klausimų teigia krikščionių religija. Siekdami šio tikslo daugiausia remsimės tekstais Dionisijo, kuris geriau nei kiti mokė apie tai, kas dvasinėms substancijoms būdinga.
- [162] Pirmas dalykas, kurio apie dvasinių substancijų kilmę įtikinamiausiai moko krikščionių tradicija, yra tas, kad visos dvasinės substancijos – taip pat kaip ir visi kiti kūriniai – buvo Dievo padaryti. Ir šis faktas yra įrodytas kanoninio Šventojo Rašto autoritetu. Juk *Psalmėje* sakoma: *Šlovinkite jį, visi jo angelai, – šlovinkite jį visos jo dangiškosios galybės!* (Ps 148,2); ir išvardijus visus kitus kūrinius, priduriama: *nes jis tarė, ir visa buvo sukurta* (Ps 148,5).

- [163] Bet ir Dionisijas traktato *Dangiškoji hierarchija* ketvirtajame skyriuje tą kilnę išsamiau paaiškina rašydamas: *pirmiausia teisinga pasakyti tai, kad visuotiniu gerumu viršesminis dieviškumas substituodamas tuos, kurie yra esmės, atvedė į esatį; ir truputį toliau pridurdamas, kad pačios dangiškosios substancijos yra pirmiausia ir įvairiai dalyvavime Dieve padarytos; ir traktato Apie Dievo vardus ketvirtajame skyriuje rašydamas, kad dėl dieviškojo gerumo spindulių atsirado visos inteligibilios ir protingos substancijos bei galios ir veiksmai. Jų dėka jos yra, gyvena ir turi nesibaigiantį gyvenimą.*
- [164] Tačiau apie tai, kad visos dvasinės substancijos, o ne tik pačios aukščiausios, yra Dievo tiesiogiai padarytos, jis aiškiai sako *Apie Dievo vardus* penktajame skyriuje: *pačios švenčiausios ir svarbiausios egzistuojančios galios, ir tarsi įtvirtintos viršsubstanciniame prieangyje Trejybės, iš jos ir joje gauna ir esatį, ir dieviškos formos esatį turi, o žemiau jų yra pavaldžios, t.y. žemesnės už aukščiausiasias, pavaldžiu, t.y. mažiau tobulu būdu turi esatį iš Dievo ir kraštutinės, t.y. žemiausios, netobuliausiu, palyginti su kitais angelais, būdu, tačiau palyginti su mumis – viršgamtiniu.*
- Tuo jis leidžia suprasti, kad visi dvasinių substancijų hierarchijos lygmenys yra įsteigti dieviškuoju potvarkiu, o ne taip, kad viena iš jų būtų kitos priežastis. Apie tai jis dar aiškiau rašo *Apie dangiškąją hierarchiją* ketvirtajame skyriuje: *visų daiktų priešasčiai ir viską pranokstančiam gerumui būdinga kviesti visus, kurie yra, jame dalyvauti, kad kiekvienas, kuris yra, būtų apibrėžtas teisinga analogija, nes kiekvieną daiktą jis priskyrė tai tvarkai, kuri tinka jo prigimčiai.*
- [165] Be to, krikščionių mokymui prieštarauja požiūris, kad dvasinės substancijos iš skirtingų pradų turi gerumą, esatį, gyvenimą, ir visa kita, kas priklauso jų tobulumui. Mat kanoniniame Šventajame Rašte buvimas pačia gerumo esme priskiriamas vien tik Dievui. Todėl *Evangelijoje pagal Matą* teigiama: *Vienas tėra Gerasis, Dievas* (Mt 19,17). Tai, kad jis yra pati esatis, teigiama *Išėjimo knygoje*, nes kai Mozė paklausė, koks yra Dievo vardas, Viešpats atsakė: *Aš esu, kuris esu* (Iš 3,14). Ir tai, kad jis yra pats gyvųjų gyvenimas, teigiama *Pakartoto įstatymo knygoje*: *Jis yra gyvųjų gyvenimas* (Įst 30,20).
- [166] Šią tiesą Dionisijas aiškiausiai išdėsto *Apie Dievo vardus* penktajame skyriuje rašydamas, kad *šventasis mokymas nei vadina vieną geru, kitą egzistuojančiu, trečią gyvenimu arba išmintimi; nei sako, kad yra daugybė priešasčių bei kitų jam pavaldžių, įvairius daiktus kuriančių žemesniųjų dievų.* Tuo jis paneigia nuomonę platonikų, kurie teigė, kad pati gerumo esmė yra aukščiausias Dievas, žemiau kurio yra kitas Dievas, kuris yra pati esatis, ir t.t., kaip jau sakyta. Ir toliau Dionisijas priduria, jog šventasis mokymas teigia, kad *tik iš vieno, t.y. Dievo, atsiranda visos gėrybės*, nes būtent iš aukščiausiojo Dievo į daiktus sklinda ir esatis, ir gyvenimas, ir visa kita.
- [167] Šią mintį Dionisijas dar išsamiau išplėtoja *Apie Dievo vardus* vienuoliktame skyriuje rašydamas: *apie jokios dieviškos ar angeliškos substancijos esatį nesako-*

me, kad ji yra savaiminė esatis ir priežastis, kurios dėka yra viskas. Juk viskas egzistuoja vien tik pačia viršsubstancine esatimi, būtent aukščiausiojo Dievo esatimi, kuri yra ir pradas, ir substancija, ir priežastis: pradas – kaip veikianti, substancija – kaip pavyzdinė forma, o priežastis – kaip tikslas. Ir priduria: *nei jokios kitos dievybės, išskyrus viršdieviškąjį gyvenimą, nevadiname gyvenimą duodančia visų gyvenančiųjų priežastimi ir pačia gyvenimo esme, kuri tik formaliai priklauso gyviesiems, nei, trumpai tariant, pirmųjų iš egzistuojančiųjų substancijų nevadiname kuriančiosiomis substancijomis ir asmenimis, kuriuos jie vadina egzistuojančių daiktų dievais ir savaimė veikiančiais kūrėjais.*

- [168] Kad dar aiškiau paneigtų tą požiūrį, Dionisijas apie esminį gerumą, kuri platonikai vadina aukščiausiuoju Dievu, sako, kad iš jo į dvasines substancijas ateina ir tai, dėl ko jos gyvena ir supranta, ir visi kiti dalykai, priklausantys jų tobulumui. Tą patį jis pakartoja kituose skyriuose parodydamas, kad iš dieviškosios esaties jos turi tai, dėl ko yra, ir kad iš dieviškojo gyvenimo turi tai, ko dėka gyvena, ir taip pat apie kitus dalykus.
- [169] Tačiau yra priešingas krikščionių mokymui požiūris, kad dvasinės substancijos iš aukščiausios dievybės kyla taip, kad egzistuoja nuo amžinybės, kaip teigė platonikai ir peripatetikai. Mat katalikų tikėjimas teigia, kad jos pradėjo būti, nors anksčiau nebuvo. Todėl *Izaijo knygoje* rašoma: *Akis pakelkit ir pasižiūrėkit į aukštybes! Kas jas sukūrė?* (Iz 40,26), t.y., kas sukūrė visa, kas yra aukštybėse?; ir kad nebūtų suprantama, jog čia kalbama tik apie dangaus kūnus, priduriama: *Tasai, kuris atveda jų pulkus.* Šventasis Raštas dangaus kariuona paprastai vadina dvasinių substancijų pulkus dėl jų tvarkos ir galios vykdyti Dievo valią. Todėl *Evangelijoje pagal Luką* rašoma: *Ūmai prie angelo atsirado gausi dangaus kariuonija* (Lk 2,13). Šitaip duodama suprasti, kad ne tik kūnai, bet ir dvasinės substancijos iš nebūties buvo išvestos į esatį, todėl *Laiške romiečiams* rašoma: *kuris... ir iš nebūties pašaukia būti daiktus* (Rom 4,17). Todėl ir Dionisijas *Apie Dievo vardus* dešimtajame skyriuje rašo, kad *ne visiškai ir absoliučiai nesukurti ir be jokių išlygų amžini yra tie, kuriuos Šventasis Raštas vadina amžiniais, bet neirus, nemirtingus, nekintančius ir visada tuo pačiu būdu egzistuojančiuosius vadina amžiniais dalykais, pavyzdžiui, kai sako: atkelkite amžinuosius vartus, ir pan.;* kas labiausiai akivaizdu, jog tai pasakyta apie dvasines substancijas; ir toliau priduria: *todėl tai, kas pasakyta apie amžinuosius dalykus, reikia suprasti, kad jie nėra be išlygų tokie pat amžini, kaip Dievas, kuris yra ankstesnis už visus amžius.*
- [170] Tačiau Šventasis Raštas, *Pradžios knygos* pirmojoje dalyje pasakodamas apie kūrinių sukūrimo eilę, apie dvasines substancijas nieko aiškaus nepasako, kad neišsilavinę žmonės, kuriems Įstatymas buvo duotas, nebūtų paskatinti stabmeldystei, jeigu dieviškasis žodis būtų papasakojęs, kad daugybė dvasinių substancijų buvo sukurtos anksčiau negu visi kūniški kūriniai, todėl iš Šven-

tojo Rašto nieko aiškaus negalima sužinoti apie tai, kada angelai buvo sukurti. O kad jie nebuvo sukurti vėliau negu kūnai, ir protui akivaizdu, nes nederėtų tobulesniems būti vėliau sukurtais, ir tai aiškiai suprantama remiantis Šventojo Rašto autoritetu. Mat *Jobo knygoje* rašoma: *su manimi drauge rytmetinės žvaigždės ir visi Dievo vaikai giedojo iš džiaugsmo* (Job 38,7); Dievo vaikais čia suprantami kaip dvasinės substancijos.

- [171] Tačiau Augustinas traktato *Apie Dievo valstybę* vienuoliktoje knygoje teigia, kad angelai jau buvo tada, kai buvo kuriamos žvaigždės, o jos buvo sukurtos ketvirtą dieną. Tad gal turėtume sakyti, kad jie buvo sukurti trečiąją dieną? Jokių būdu. Mat žinoma, kad tą dieną žemė buvo atskirta nuo vandenių. Tad gal antrąją? Ir ne ją, nes tada buvo sukurtas dangaus skliautas. Ir toliau jis tęsia: jei iš tiesų angelai priklauso tų šešių dienų Dievo darbams, tai jie yra toji šviesa, kuri gavo dienos vardą. Vadinas, pasak Augustino, dvasinės esybės buvo sukurtos vienu metu su kūniškais daiktais, kaip apie tai rašoma *Pradžios knygoje*: *Pradžioje Dievas sukūrė dangų ir žemę* (Pr 1,1), dvasines esybes reiškiant žodžiu „dangus“, o jo formavimą ir tobulinimą reiškiant „šviesos sukūrimu“, kaip tai išsamiai paaiškinta *Pažodinio „Pradžios knygos“ komentaro* antrojoje knygoje.
- [172] Bet Damaskietis antrojoje [traktato *Apie tikrąjį tikėjimą*] knygoje rašo, jog kai kurie teigia, kad angelai buvo sukurti anksčiau už viską, t.y. anksčiau negu kūniški kūriniai: pavyzdžiui, Grigalius Teologas sako, kad *pirmiausia Dievas sumąstė angeliškąsias ir dangiškasias galias, ir tai, ką jis išmąstė, atsirado*. Ir šiam teiginiui ne tik pats Damaskietis pritaria, bet ir Jeronimas, jau minėto Grigaliaus Nazianziečio mokinys, tuo teiginiu vadovaujasi, nes komentuodamas *Laišką Titui* rašo: *dar nepraėjo šeši tūkstančiai mūsų laiko metų; bet ką galvoti apie tai, kiek ankstesniųjų amžinybių, kiek laikų ir kiek amžių pradžią iki tol buvo, kuriuose angelai, sostai, viešpatavimai ir kiti panašūs [angelų] hierarchijos atstovai tarnauja Dievui nekisdami laike ir jo nematuodami, bet Dievo įsakymu subsistuojdami?*
- [173] Tačiau nė vieno iš šių požiūrių nelaikau priešingu sveikam mokymui, nes būtų pernelyg išūlu manyti, kad tokie išymūs Bažnyčios daktarai galvotų kitaip negu liepia pamaldumas. Tačiau Augustino požiūris labiau atitinka jo paties teoriją, kurioje jis teigia, kad Dievui kuriant daiktus tokios šešių dienų kaitos, apie kurią pasakoja Šventasis Raštas, nebuvo, ir tas šešias dienas priskiria angelų supažindinimui su šešiomis daiktų rūšimis. O Grigaliaus Nazianziečio, Jeronimo ir Damaskiečio požiūris labiau atitinka jų teoriją, pripažįstančią, kad daiktai buvo paeiliui sukurti per minėtas šešias dienas. Mat jeigu kūriniai nebuvo sukurti visi vienu metu, tai labai tikėtina, kad dvasiniai kūriniai buvo sukurti anksčiau negu visi kiti.
- [174] O jeigu būtų paklausta, kur angelai buvo sukurti, tai akivaizdu, kad taip klausti negalima, jeigu angelai buvo sukurti anksčiau negu bet kuris iš kūniškų kūrinių, nes vieta yra kažkas kūniško, nebent vieta pavadintume tą

dvasinę šviesą, kuria jie buvo Dievo apšviesti. Todėl Bazilijas antrojoje *Šešių dienų* homilijoje sako: *manome, kad jeigu kas nors atsirado anksčiau negu buvo įsteigtas šis juntamų bei irių daiktų pasaulis, tai buvo sukurtas šviesoje. Juk nei angelų orumui, nei visoms įvardytoms ir neiįvardytoms dangaus kariaunoms, nei kokiai nors protingai galiai arba patarnaujančiai dvasiai netiktų būti tamsoje: joms tiktų gyventi šviesos ir džiaugsmo aplinkoje. Nemanau, jog kas nors tam prieštarautų.*

- [175] O jeigu angelai buvo sukurti kartu su kūniškais daiktais, tai šis klausimas gali būti svarstomas tik kaip angelo buvimo vietoje problemos klausimas, kuris nagrinėjamas toliau. Atsižvelgdami į tai kai kurie teigia, kad angelai buvo sukurti aukščiausiam, nuostabiausiam danguje, kurį jie vadina *Empirėjumi*, t.y. ugniniu, ne dėl karščio, o dėl spindesio. Apie jį kalba Strabus ir Beda aiškindami *Pradžios knygos* žodžius: *Pradžioje Dievas sukūrė dangų ir žemę*, nors nei Augustinas, nei kiti senieji Bažnyčios daktarai apie tą dangų neužsimena.

XIX SKYRIUS

APIE DVASINIŲ SUBSTANCIJŲ PRIGIMTINĘ SANDARĄ

- [176] Toliau reikia nagrinėti klausimą, ką, remiantis Katalikų mokymu, reikia manyti apie dvasinių substancijų prigimtinę sandarą.
- [177] Mat būta tokių, kurie manė, kad angelai yra kūniškos, arba iš materijos ir formos sudarytos, esybės. Atrodo, kad taip manė Origenas, kuris traktate *Apie pradus* rašė: *vien tik Dievo, t.y. Tėvo, Sūnaus ir Šventosios Dvasios prigimtį teisinga mąstyti taip, kad ji egzistuoja be jokios materialios substancijos ir be jokio kūniško priedėlio*. Ir tam, kad manytų, jog angelai yra kūniškos esybės, juos galėjo paskatinti Raštas žodžiais, kuriais angelams priskiria tam tikrus kūniškus dalykus, kai taria, kad jie esti kūniškoje vietoje: pavyzdžiui, *Evangelija pagal Matą* sako: *...jų angelai danguje visuomet regi mano dangiškojo Tėvo veidą* (Mt 18,10); ir teigia, kad jie juda: pavyzdžiui, *Izaijo knygoje* rašoma: *Tuomet vienas iš serafimų priskrido prie manęs* (Iz 6,6); ir, maža to, jiems priskiria kūnišką pavidalą, ten pat apie serafimą sakydamas: *Kiekvienas turėjo šešis sparnus* (Iz 6,2); ir apie Gabrielių *Danielio knygoje* rašoma: *pamačiau vyrą, vilkintį drobiniais marškiniiais, su Ufazo aukso juosta per juosmenį. Jo kūnas buvo tarsi topazas* (Dan 10,5-6) ir kitus, toje pat knygoje paminėtus panašius dalykus.
- [178] Jau sakėme, dėl kokių priežasčių jie panorėjo pripažinti, kad angelai, nors nėra kūniškos esybės, sudaryti iš materijos ir formos. O kad angelai yra nekūniškos esybės, įrodyta remiantis autoritetu kanoninio Rašto, kuris juos dvasiomis vadina. Juk *Psalmėje* rašoma: *Vėjus tu darai savo pasiuntinius* (Ps 103,4); ir Apaštalas *Laiške žydams* apie angelus rašo: *Argi jie visi nėra tik tarnaujančios dvasios, išsiųstos patarnauti tiems, kurie paveldės išganymą?* (*Žyd* 1,14). O žodžiu „dvasia“ Raštas paprastai vadina ką nors nekūnišką, pavyzdžiui,

Evangelijoje pagal Joną rašoma: *Dievas yra dvasia, ir jo garbintojai turi šlovinti jį dvasia ir tiesa* (Jn 4,24); ir *Izaijo knygoje*: *Egiptiečiai – žmonės, o ne Dievas, jų žirgai – kūnas, ne dvasia* (Iz 31,3). Todėl remiantis Šventojo Rašto teiginiais reikia daryti išvadą, kad angelai yra bekūnės esybės.

- [179] O jei kas nors panorės dar įdėmiau išsižiūrėti į Šventojo Rašto žodžius, tai iš tų pačių žodžių gebės suprasti, kad angelai yra nematerialūs, nes Šventasis Raštas juos vadina galiomis. Juk *Psalmeje* rašoma: *Šlovinkite Viešpatį visi jo angelai* (Ps 103,20), o toliau priduriama: *Šlovinkite Viešpatį visos jo galybės* (Ps 103,21); ir *Evangelijoje pagal Luką*: *...dangaus galybės bus sukrėstos* (Lk 21,26). Visi mokytojai aiškina, kad čia turimi omenyje šventieji angelai. O materialus nėra galia, bet tas, kuris turi galią, lygiai kaip jis nėra esmė, bet tas, kuris turi esmę, o galia kyla iš esmės. Tačiau žmogus nėra nei jo žmogiškumas, nei jo galia. Panašiai ir niekas kitas, sudarytas iš materijos ir formos. Vadinasi, reikia pripažinti, jog Raštas suponuoja teiginį, kad angelai yra nematerialūs.
- [180] Abi šias išvadas aiškiai patvirtina žodžiai Dionisijo, kuris traktato *Apie Dievo vardus* ketvirtajame skyriuje rašydamas apie angelus teigia, kad *intelektinės substancijos nepriklauso irių, mirtingų, materialių, atsirandančių ir išnykstančių daiktų pasaulio visumai, ir kad jos mąstomos kaip bekūnės, nematerialios esybės*. Be to, traktato *Apie dangaus hierarchiją* pirmajame skyriuje jis rašo, kad dangiškuoju *po tvarkiu apie nematerialiąsias angelų hierarchijas įvairiais materialiais pavidalais buvo pasakojama*; ir tos pačios knygos antrajame skyriuje klausia, kodėl šventieji mokytojai *kūniškais pavidalais vaizduodami bekūnės esybės, t.y. angelus, nevaizdavo jų pačiais puikiausiais pavidalais, bet žemiškais pavidalais vaizdavo nematerialias, dieviškai paprastas substancijas*. Iš viso to matyti, jog Dionisijo požiūris į angelus buvo toks, kad jie yra nematerialios ir paprastos substancijos. Tai akivaizdu dar ir iš to, kad juos dažnai vadina dangiškaisiais intelektais, arba dieviškaisiais protais. O intelektas ir protas yra kažkas nekūniško ir nematerialaus, kaip Filosofas įrodo traktato *Apie sielą* trečiojoje knygoje.
- [181] Taip pat ir Augustinas *Pažodiniame „Pradžios knygos“ komentare* rašo, kad *pirmąją dieną, kai šviesa buvo sukurta, tuo pavadinimu „šviesa“ buvo paskelbtas sukūrimas ir dvasinių bei intelektinių kūrinų, kurių prigimtyje yra mąstomi visi šventieji angelai ir galios*. Damaskietis irgi sako, kad *angelas yra intelektinė ir bekūnė substancija*. Bet netrukus tuo suabejoja, nes priduria, kad *bekūniu ir nematerialiu vadinamas tik lyginant su mumis, nes palyginti su Dievu, visa yra grubu ir materialu*. Tai jis padaro tam, kad nebūtų galvojama, jog angelas, dėl jo bekūniškumo ir paprastumo prilygsta Dievo paprastumui.
- [182] O kūniški pavidalai arba formos, kurias Raštas kartais angelams priskiria, turi būti suprantami kaip tam tikri panašumai, nes Dionisijas traktato *Apie dangiškąją hierarchiją* pirmajame skyriuje rašo, kad *mūsų protingajai sielai neįmanoma pakilti iki tų dangiškųjų hierarchijų bei jų imitavimo ir kontempliavimo,*

nebent vadovaujantis materialiais [pavidalais]. Taip ir pačiam Dievui Raštas per tam tikrą panašumą priskiria daugybę kūniškų dalykų. Todėl penkioliktajame *Dangiškosios hierarchijos* skyriuje Dionisijas aiškina, kokios dvasinės angelų ypatybės žymimos visais tais ir panašiais kūniškais pavidalais.

- [183] Jis angelams priskiria ne tik tokių kūniškų formų panašumą, bet ir tą, kuris būdingas jusliniam norėjimui. Taip jis duoda suprasti, jog angelai ne tik nėra kūnai, bet nėra ir su kūnais susietos dvasios, kurios juos tobulintų darydamos juntančiais taip, kad juose pasireikštų juslinės sielos veikla. Mat *Dangiškosios hierarchijos* antrajame artikle jis rašo, kad *pyktis neprotingose būtybėse kyla iš poveikio į jusles, o angeluose pyktis išreiškia pačią jų protingumo galią.* Ir panašiai sako, kad geidulingumas juose reiškia dieviškąją meilę. Taip pat rašo Augustinas traktato *Apie Dievo valstybę* devintojoje knygoje, kad *šventieji angelai be jokio pykčio baudžia tuos, kuriuos pripažįsta baustinai pagal amžinąjį Dievo įstatymą; ir padeda vargšams, nejausdami jiems jokios užuojautos; ir tiems, kuriuos myli, papuolus į pavojų, ateina į pagalbą nepatirdami jokios baimės. Ir vis dėlto žmonėms įprasta apie juos kalbėti taip, tarsi ir jiems tie jausmai būdingi, tačiau taip kalbant turima omeny jų veiksmų, o ne iš juslių kylančių silpnųjų panašumas.*
- [184] Jei sakoma, kad angelai yra danguje ar kuriose nors kitose kūniškose vietoje, tai reikia suprasti, kad jos ten yra ne kūnišku būdu, t.y. ne matuojamos kokybės jungtimi, o dvasiniu būdu tam tikra galios jungtimi. Tačiau tikroji angelų vieta yra dvasinė, todėl Dionisijas traktato *Apie Dievo vardus* penktame skyriuje rašo, kad aukščiausios dvasinės substancijos yra *Trejybės prieangyje apgyvendintos.* Ir Bazilijas *Šešių dienų* antroje homilijoje rašo, kad jie *esti šviesoje ir dvasiniame džiugesyje.* O Grigalius Nisietis knygoje *Apie žmogų* rašo, kad *egzistuojančios inteligibilijos yra inteligibiliose vietose, nes yra arba pačios savyje, arba jas pranokstančiose inteligibilijose. Todėl kai sakoma, kad kuri nors intelektualinė esybė lokaliai yra kūne, tai turima omeny, kad ji yra kūne ne kaip vietoje, bet kaip santykyje ir tame, kuriame yra, kaip mes sakome, kad Dievas yra mumyse.* Ir truputį toliau [Grigalius] priduria: *todėl kai jos atsiranda santykyje arba kokioje nors vietoje, arba daikte kaip vietoje egzistuojančios, tai piktnaudžiaujame sakydami, kad yra ten, nes jos ten yra savo veikimu; suponuodami vietą, o ne santykį, nes turėtume sakyti: ten veikia, o sakome – ten yra.* Ir tokia pastaba vadovaudamasis Damaskietis teigia, kad angelas yra ten, kur jis veikia. Taip pat ir Augustinas *Pažodiniame „Pradžios knygos“ komentare* rašo, kad *Dvasia Kūrėja judina sukurtą dvasią laike, bet ne vietoje, tačiau kūną – laike ir vietoje.*
- [185] Iš viso to galima suprasti, kad angelai yra vietoje ne kūnišku būdu, bet tam tikru dvasiniu būdu. Ir kadangi kiekvienam dera tuo pačiu būdu būti judinamam vietoje ir būti vietoje, tai angelai judinami vietoje nekūnišku būdu, ir jų judėjimas, apie kurį kalbama Rašte, kai kalbama apie kūnišką vietą, turi būti suprantamas kaip galių jungtis su įvairiomis vietomis, arba turi būti

suprantamas mistiniu mąstymu, kaip rašo Dionisijas *Apie Dievo vardus* ketvirtajame skyriuje, kad *su grožio ir gėrio švytėjimu suvienyti dieviškieji protai judinami tam tikru apskritimu, judinami tiesia linija, kai rūpinasi tais, kurie jiems pavaldūs, o įžambiai – tada, kai rūpindamiesi žemesniosiomis esybėmis esti neatsitraukdami nuo Dievo.*

[186] Iš visko, kas jau pasakyta, akivaizdu, ko šventieji mokytojai mokė apie dvasinių substancijų, t.y. apie angelų, prigimtinę sandarą, tvirtindami, kad jos yra bekūnės ir nematerialios.

B. d.

Iš lotynų k. vertė ir įvadą parašė
doc. dr. Gintautas VYŠNIAUSKAS, Klaipėdos universitetas

Versta iš: Sancti Thomae de Aquino. De Substantiis Separatis // Sancti Thomae de Aquino. *Opera omnia*, ed. Leonina. – Roma: Santa Sabina, 1969, t. 40, p. 40–80.